

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 3 Issue 1, March 2019

Makale Gönderim Tarihi: 23.02.2019

Makale Kabul Tarihi: 03.03.2019

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN SİYASİ VE STRATEJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of National Struggle in Political and Strategic Terms

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KILIÇ

İstanbul Okan Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü,

E-posta: mehmet.kilic@okan.edu.tr,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3007-1873>

Öz: Osmanlı Devleti, siyasi bağımsızlığının yitirilmesi anlamına gelen Mondros Ateşkes Anlaşması'nı 30 Ekim 1918 de imzalamıştır. İtilaf Devletleri, anlaşma maddelerini gerekçe göstererek Osmanlı coğrafyasını paylaşmaya yönelik kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşma kapsamında Anadolu'yu dört bir yandan işgale başlamışlardır.

Başkent İstanbul 13 Kasım 1918'de işgal edilmiş, 5 ay gibi kısa bir süre sonra, 15 Mayıs 1919'da Yunan ordusu, İtilaf Devletleri'nin özellikle de İngiltere'nin desteği ile İzmir'e çıkmıştır. Bu işgaller, Anadolu'nun her tarafına yayılmış, isyanlar artmış, azınlıklar yıkıcı faaliyetlere girişmişlerdir. Tüm bu olaylar neticesinde, manda ve himaye düşünceleri ortaya atılmıştır. Bu düşüncelerin gerekçelerini mantıklı bulmayan Mustafa Kemal Paşa, bu iş artık millete kaldı diyerek tek çarenin ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak olduğu şeklinde açıklamış ve kongrelerde ulus egemenliği esasını ilke olarak halka benimsetmiştir. Bu düşünceden hareketle, yurdun her köşesinde "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" şeklinde teşkilatlanmaya gidilmiştir. An itibarıyla mevcut olan ulusal güç unsurları, ulusal iradenin emrinde kullanılarak yeni bir Türk devleti kurma hedefine ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Millet iradesine dayanarak kurulan yeni Türk Devletinin kuruluş aşamasına kadar geçen Milli Mücadele sürecini, siyasi ve stratejik açıdan değerlendirmektir. Döneme ait olaylar kronolojik olarak incelenmiş, Milli Mücadele olgusunun, siyasi ve stratejik ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Bağımsızlık, Ulusal Güç, Ulusal Siyaset

Abstract: Ottoman Empire signed Armistice of Moudros, which resulted in elimination of its political independence, in October 30, 1918. Entente States started to occupy all over Anatolia within the secret agreement made in order to share the Ottoman lands, by showing the articles of Armistice of Moudros as grounds.

The capital İstanbul was occupied in November 13, 1918; in May 15, 1919 the Greek army moved to İzmir with the support of Entente States, especially England. Such occupations spread throughout Anatolia, rebellions increased, and minorities started to carry out destructive activities. As a result of all such events, mandate and conservation ideas came to the fore in order for liberation of a nation which was about to go out of existence. Mustafa Kemal Pasha, who did not find such ideas reasonable, told that it was the nation's work then, and explained the sound and real decision as foundation of an independent new Turkish State based on national sovereignty, and made the public adopt the national sovereignty as principle in congresses. To this end, countrywide resistance organisations were established. National power elements of the time were used within the order of national will and the aim of founding a new Turkish state was achieved.

The objective of this study is to evaluate the National Struggle process, lasting until foundation stage of the new Turkish state founded on national will, in political and strategic terms. Events of the period have been examined chronologically, and political and strategic relation of National Struggle concept has been tried to be put forward. **Keywords:** Freedom, Independence, National Power, National Politics

Giriş

O dönemin koşulları düşünüldüğünde, Kuruluş ve yükselme döneminde ileri devlet düzeni kurmayı başaran Osmanlı Devleti, bu sistemi sonuna kadar koruma başarısını gösterememiş, 1683'te ikinci Viyana yenilgisiyle yayılışının Viyana'ya kadar olduğunu, bu sınırı aşamayacağını anlamıştır. Osmanlı egemenliğindeki tüm uluslar 1789 Fransız İhtilali'nin ortaya attığı eşitlik, özgürlük ve milliyetçilik ideolojisinin yayılmasından yararlanarak aralarında bir yakınlaşma başlatmışlardır. Osmanlı Devleti'nin ulusal benliklerini korumalarına hoşgörülü davrandığı bu topluluklar Batılı devletlerin de kıskırtması ile egemenliklerini elde etmek için bu fırsattan yararlanarak ayaklanmışlardır.

Osmanlı Devleti bu tarihten itibaren Avrupa'daki topraklarını kaybetme sürecine ve büyük sıkıntılar içine girmiş ve siyasi bağımsızlığını kaybetme noktasına gelmiştir. Böylece, ulusun kurtuluşunun manda ve himayenin kabulü ile mümkün olabileceği (Karacan, 2006, s.212) düşünceleri ortaya atılmıştır. Ne yazık ki bu düşünceleri İstanbul'daki bazı aydınlar da savunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa padişah ve hükümetin teslimiyetçi tutumunu, manda ve himaye düşüncelerini bağımsızlık anlayışına uygun bulmamıştır. Tek çarenin, "Ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak" (Atatürk, 1986, s.19) olduğu şeklinde açıklamıştır. Bundan sonra verilecek mücadele bu kararın gerçekleşmesine yönelik olacak ve kararlılıkla sürdürülecektir.

Yeni bir Türk Devleti kurma kararının uygulanma alanı olarak Anadolu seçilmişti. Bunun için bir an önce Anadolu'ya geçmek, içinde bulunulan tehlikeyi doğrudan halka anlatmak ve halkın iradeyi eline almasını sağlayarak mücadeleyi başlatmaktı. Bunu gerçekleştirmek için 1919 yılının ilk aylarında cephelerden silah arkadaşı, okullardan sınıf ve sıra arkadaşlarıyla İstanbul / Şişli'deki evde görüşerek düşünce birliğine varmış, sınıf ve silah arkadaşlığı bu sefer de düşünce arkadaşlığına hatta akrabalığına dönüşmüştür. Şimdi sıra Anadolu'ya geçmenin yollarını aramaya gelmişti. Anadolu'ya nereden ve nasıl geçileceğini düşünürken fırsat kendiliğinden ortaya çıkmış, İngilizlerin isteği üzerine Samsun bölgesinde asayiş sağlamak için Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmiş, (Atay, 1985, s.135) 16 Mayıs 1919 günü İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'daki mücadelelere başlatmıştır.

Samsun'dan Anadolu'daki genel duruma bakıldığında ordu dağıtılmış, silahları elinden alınmış ve alınmaya devam ediliyordu. Halk ise bir lokma ekmeğe muhtaç, kullanacak silahı ve atacak kurşunu yoktu. Vatan ise her taraftan işgal edilmeye başlanmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, düşündüğü siyaset ve stratejiyi uygulamaya koyarken içinde bulunulan durumu ve şartları dikkate alarak başlangıçta iki şeyin temel koşul olarak özellikle bilinmesini ve ulusal siyaset olarak uygulanmasını istemekteydi. (Atatürk, 1986, s.17)

1.İtilaf Devletleri'ne karşı düşmanca davranış içerisine girilmemesi,

2.Padişah ve Halife'ye canla, başla bağlı ve sadık kalınması, idi.

Bu iki temel koşula dayanan uygulama; zamanı gelince, durum ve şartlara bağlı olarak değişikliğe uğramıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'dan sonra geçtiği Amasya'da Kurtuluş Mücadelesinin ilk yazılı belgesi olarak arkadaşları ile birlikte Amasya Kararlarını imzalayıp kararlara dayanan Amasya Tamimini yayımlamışlardır.(Atatürk, 2003, s.105-106)

Tamimde “Ulusun bağımsızlığını yine ulusun azim ve kesin kararı kurtaracaktır” (Kılıç, 2009, s.83) şeklinde alınan karar Erzurum Kongresi'nde“ Kuvay-ı milliye'yi etken, ulusal iradeyi egemen kılmak esastır” (Atatürk, 1986, s.89) şeklinde eyleme sokularak mücadele halk ile başlatılmıştır. Niçin halk ile başlatılmıştır? Çünkü düzenli ordu dağıtılmış, silahları ve cephanesi elinden alınmıştı. Bu durumda uygulanacak harekâtın etkili olması için ilkin, ulusal siyaset ve strateji belirlenecek ve tespit edilen hedeflere yöneltilerek ulusal amaç elde edilecekti.

Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)

Birinci Dünya Savaşı'na Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'ın yanında giren Osmanlı Devleti üç kıta' nın birbirine uzak çeşitli cephelerinde ve dört yıl gibi savaş için uzun bir süreçte çok kanlı çarpışmalar yaşamış, sonunda taraf olduğu devletlerle birlikte kesin yenilgiye uğramıştır. Bu savaşta taraf olduğumuz devletler yenildiği için bizde yenik sayıldık söylemi gerçeği yansıtmamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri ile son derece olumsuz ve aleyhimize gelişecek koşulları içerecek biçimde hazırlanan Mondros Ateşkes Anlaşması'nı 30 Ekim 1918'de Limni Adası Mondros Limanı'nda imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma Osmanlı Devleti'nin siyasi bağımsızlığını bitirme noktasına getirmiştir.

Bunu fırsat bilip çok iyi değerlendiren İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı içerisinde kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmalarla Osmanlı coğrafyasını paylaşma düşüncelerini anlaşma maddelerine yazarak hukuki bir gerekçe yaratmışlardır.

İstanbul'un İşgali

Osmanlı Devleti'nin hiç düşman ayağı değmemiş 465 yıllık başkenti ilk kez işgale uğramış ve bu işgal 4 yıl 11 ay 9 gün sürmüştür. (Bu işgal Lozan Konferansı'nda imzalanan boşaltma protokolü ile 06 Ekim 1923 tarihinde son bulmuştur.) Boğaza demirleyen gemiler toplarının namlularını Dolmabahçe ve Yıldız saraylarına çevirmiştir. Bu gemilerden karaya 3.500kişilik bir kuvvet çıkarılmıştır. Bunun açık anlamı eylemli olarak İstanbul'un işgalidir. Bir süre sonra boğaza gelen gemi sayısı 162 parçaya çıkarılarak güçlü bir donanma oluşturulmuştur. (Akşin, 1992, s. 82.) Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918'de işgal edilmekte olan İstanbul'a geldiğinde Kartal isimli eski bir askeri botla düşman gemilerinin arasından geçerek karşıya giderken bu manzara karşısında bile umudunu, inancını ve kararlılığını yitirmeyen Mustafa Kemal Paşa, yaveri Cevat Abbas Gürer'e özellikle Yunanlıların Averof zırhlısını göstererek “Geldikleri gibi

giderler". (Gürer, 2006, s.4.) söylemiyle tepkisini dile getirmiş, böylece emperyalizme karşı savaşı başlatmıştır.

Bir yandan İstanbul'da atandığı görevini sürdürürken diğer yandan da ulusal bir mücadelenin başlatılması için doğacak fırsatları kollayarak kurtuluş yolları aramaya başlamıştır. Memleketin içine düştüğü bu durum karşısında neler yapılabilir? Sorusuna yanıt bulmak amacıyla çeşitli çevrelerden insanlarla görüşmeler yaptığını, adeta çalmadık kapı bırakmadığını belirterek, ulaştığı sonucu şu şekilde ifade etmektedir.

"Temas ettiklerim arasında eski İttihatçılardan yahut İtilafçılardan, işgal kuvvetleri ile beraber çalışanlardan birçok kimse vardı. Ayrıca Mondros Ateşkes Anlaşması gereği ordunun terhis edilmesi üzerine İstanbul'a dönerek boşta kalanlar ile Harbiye Nezareti'nde görevli subaylardan nasıl istifade ederim düşüncesiyle kendilerini münasip şekilde yokladım. Hiç birinin Anadolu'ya geçmek şöyle dursun, yerinden bile kıpırdamak istemediklerini üzülerek gördüm". Bunun üzerine, Anadolu'ya geçerek Türk Ulusunu durumdan haberdar etmenin gerekliliğine karar veren Atatürk İstanbul'(Atatürk, 2003, s.82)

Çalışmalarına devamla ülkenin kurtuluşunu meşru zeminlerde kalarak gerçekleştirmek için Padişah Vahideddin ile 5 Ağustos-12 Aralık 1918 tarihleri arasında çeşitli ortamlarda yedi kez görüşme gerçekleştirmiş ve olumlu bir yanıt alamamıştır. Bu arada Padişah 21 Aralık 1918'de zorunlu siyasi sebepleri gerekçe göstererek Anayasa'nın (Kanunu Esasi)'nin 7. Maddesine göre Meclis'i feshetmiştir (kapatmıştır). Mustafa Kemal Paşa çeşitli zeminlerde ve çeşitli kişilerle yaptığı bu görüşmelerin sonunda ulusal mücadele için;

- a. Padişah ve İstanbul Hükümeti'nden ümidin kesildiği,
- b. İstanbul işgal altında bulunduğundan mücadele için çözüm yerinin Anadolu olduğu,
- c. Bu işin artık milletin kendisine kaldığı,
- d. Mücadelenin milli güç unsurları kullanılarak yapılması gerektiği, kararına varmıştır.

Düşündüğü kararı hayata geçirmek için uygun bir zaman da ve zeminde, çıkacak fırsatlardan da yararlanarak, Anadolu'ya geçmek ve tehlikeyi halka anlatmak için temaslarını sürdürmüştür. Anadolu'da başlatılacak harekâtın en azından çekirdek kadrosunun oluşturulması gereksinim vardı. Ancak düşüncelerini paylaşacağı arkadaşları güvenilir olmalıydı. Çünkü İngiliz istihbaratı her hareketini takip etmekte, yakalamak için sebep aramakta ve fırsat kollamaktaydı. Bu durumda daha fazla bekleyemezdi. Nihayet kendilerine güvendiği okuldan sıra ve sınıf arkadaşları, cephelerden silah arkadaşlarına içinde bir sır gibi sakladığı düşüncelerini söylemeye ve onlarla birlikte hareket etmeye karar vererek görüşmelerine başlamıştır. Kimlerdi bu sırdaşları?

Kazım (Karabekir) Paşa, (Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı)

Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, (Ankara'daki 20. Kolordu Komutanı)

Refet (Bele) Bey,(Osmanlı Jandarma Genel Komutanlığından azledilmiş)

Rauf (Orbay) Bey. (*Deniz Kurmay Albay denizci olduğu için Anadolu'da bir göreve tayin edilme şansı olmadığından emekli olup Anadolu'ya geçmeyi düşünmektedir.*)

İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak paşalar genel karargâhta görevli buldukları için sonradan Anadolu'ya geçerek bu harekâta katılmışlardır.

Yapılan bu görüşmelerin sonunda Kazım (Karabekir) Paşa ve Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya Anadolu'ya geçerseniz emrinizde oluruz sözü vermişlerdir. Refet (Bele) Bey'de Anadolu'da bir görev alacaktır. Böylece Anadolu'da yapılacak bir harekâtın çekirdek kadrosu böylece oluşturulmuştur.

Ne acı ve düşündürücüdür ki! Mustafa Kemal Paşa, yaptığı temaslar sonunda koca imparatorlukta milli mücadelenin Anadolu'dan başlatılmasına inanan kendisi dâhil sadece 5 kişi bulabilmiştir. Ama ne olursa olsun düşüncesini eyleme geçirecektir. Çünkü inancını ve idealini her çeşit olumsuzluğa rağmen kaybetmemiştir. Bunun için Yaveri Cevat Abbas'a Şişli-Üsküdar Tavşancıl-Yarımca-Değirmendere-İzmit güzergâhını takiben gizli olarak Anadolu'ya "Geçiş Planı" hazırlatmıştır. (Gürer, 2006, s.222-223) Bu arada tarihin akışı devam etmiş, 15 Mayıs 1919'da İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, bu işgal 9 Eylül 1922'ye kadar 3 yıl 4 ay 24 gün sürecektir.

21 Nisan 1919'da İngiliz Yüksek Komiser Amiral Calthorpe, Samsun ve çevresinde Türklerin Rum ve Ermenilere zulüm ve işkence yaptığı şeklinde gerçek dışı bilgiyi Hariciye Nezareti'ne Nota olarak göndermiştir. Notada, bölgenin düzeninin sağlanması istenmiş, şayet sağlanamazsa bu görevi kendilerinin üstleneceği belirtilmiştir. (Çekiç, 2001, s. 163) Bu açık bir 'Protesto' dur. Bu gelişme üzerine İstanbul Hükümeti İngilizlerin isteğini yerine getirmek için Mustafa Kemal Paşa'yı Samsun ve çevresinde sözde bozulan asayişin tekrar sağlanmak için Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak görevlendirip (Turan, 2008, s.361) Samsun'a göndermiştir.

Böylece Mustafa Kemal Paşa açısından beklenen fırsat kendiliğinden doğmuş, adeta altın tepsi içinde sunulmuştur. Hükümet bu görevlendirme ile Paşa'yı İstanbul'dan uzaklaştırma isteğine de bir gerekçe bulduğunu düşünmektedir. (Atay, 1998, s.90-113.)

Mustafa Kemal Paşa yeni görevine başlamak üzere, 16 Mayıs 1919'da İngiliz istihbaratının Bandırma Vapuruna verdiği vize ile İstanbul'dan ayrılıp 19 Mayıs 1919 günü Samsun'dan Anadolu'ya ayak basmıştır. Görevlendiren makam kendisinden şu vazifeleri yapmasını istemiştir. (Kılıç, 2013, s.219.)

a. Samsun ve çevresinde baş gösteren söz konusu asayişsizliğe son verilmesi ve bölgede başlamış olan ulusal direniş hareketlerine engel olunması, b. Asayişsizliğin sebeplerinin tespit edilmesi,

c. Bölgede öteden beri dağınık durumda bulunan silah ve cephanenin toplanarak koruma altına alınması,

Tamamen İngilizlerin isteği olan bu görevlerin yerine getirilmesinde saltanat tacının ve tahtının korunacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu görevler nereden bakılırsa bakılsın İtilaf devletlerine hizmet eder nitelikteydi. Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığı andan itibaren bu görevleri bir yana bırakıp işgal altındaki İstanbul'da kaldığı altı ay süreyle çeşitli kesimlerden kimselerle yaptığı görüşmeler sonunda destek bulamamasına rağmen, kafasında ulusal güç unsurlarının kullanılmasını içeren bir kurtuluş planı oluşturmuştu. O'na göre milletle birlikte Anadolu'dan bir harekât milli güç unsurlarıyla başlatılarak ulusu esaretten, vatani işgalden kurtarma amacına ulaşılabilecekti.

19 Mayıs 1919 günü Samsun'dan Anadolu'daki şartlara yakından bakıldığında yıllar süren ve birbirini takip eden harplerin ve Birinci Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti açısından sona erdiren

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın getirdiği tablo karşımıza çıkmaktadır. Bu tabloya baktığımızda ulusal hedeflerin ele geçirilerek ulusal amacın gerçekleştirilmesini sağlayacak olan milli güç unsurlarının ne durumda olduklarını net olarak görebiliriz.

1. İnsan Gücü Unsuru

- a. Osmanlı Devleti'nin 1914 yılı başında toplam nüfusu 26.3 milyondur. Anadolu'nun nüfusu ise 13.402.000'dir. Bu nüfus, Birinci Dünya Savaşı sonunda 8.5 milyona inerek insan gücünün %60'ı kaybedilmiş, savaş sonrası kalanlar yaşlı, çocuk ve kadınlardan oluşmaktaydı. (Eldem, 1994, s.4.)
- b. Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na katıldığında silah altında buluna 150.000 kişilik askeri gücü yeni cephelerle 2.850.000'e çıkarılmış ve savaşa bu sayı ile girmiştir. Savaşın sonunda Ateşkes Anlaşması imzalandığında Osmanlı Devleti 2.290.000 (%80) zayıf vermiş, geriye 560.000 (%20) asker kalmıştır. (Bayur, 1993, s.788)
- c. Savaşın sonunda Anadolu 18-35 yaş grubu gençlerini şehit vermişti. Bu gençler eli silah tutan, eli saban tutan ve üretim unsuru olan dinamik gençlerdi. Bu durumda tüten bacalar sönmüş, Anadolu çocuk, kadın, ihtiyar, yetim ve dular diyarı haline gelmişti.
- d. Zararlı cemiyetler Anadolu'da işgalin başlamasıyla birlikte kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için her ortamdan yararlanmaya çalışmaktaydı.
- e. Bulaşıcı hastalıklarla (Tifo, Tifüs, Sıtma, Tüberküloz vb.) mücadele sağlık kuruluşları, sağlık personeli ve ilaç yetersizliğinden dolayı büyük ölçüde aksamaktaydı.
- f. İşbirlikçiler (içimizdeki ekmek bilmezler) zararlı çalışmalarını bütün gayretleriyle işgalcilerin hesabına sürdürmekteydiler.

2. Ekonomik Güç Unsuru

- a. Para sıkıntısı hat safhaya ulaşmış, yokluk ve yoksulluk halkı perişan hale getirmişti. Halkın elinde yiyecek lokması yoktu.
- b. Tarım ilkel tarım teknolojisi kullanılarak yağmur suyu ile yapılmaktaydı. Bu olumsuzluğu üretime önemli katkı sağlayan genç nüfusun silahaltında olması, büyükbaş hayvanların da askerlerin emrine verilmesi daha da artırmıştı. (Tokgöz, 1999, s.5)
- c. Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve mali kaynaklarını denetim altına alan Duyun-u Umumiye İdaresi dış borcu ödemek için emrine verilen vergileri ve gümrük resimlerini toplama hakkına sahipti. (Eldem, 1994, s.182-185) Böylece devlet ekonomik bağımsızlığını yitirme noktasına gelmişti.
- d. Adli, mali, ekonomik ve yönetsel alanlarda yüzlerce yıl sürüp giden kapitülasyonlar halkın belini bükmeye devam ediyordu. (24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile kaldırılmıştır.)
- e. Dış borç 19 Mayıs 1919 tarihi itibarıyla 303,7 milyon, örtülü ödenekte 250 tl kalmıştı. Bu borç Lozan Antlaşması ile 107,528,463 liraya indirilmiş, ve 1 Aralık 1928 tarihli Paris Sözleşmesi'ne göre ödeme planı yıllık taksitler şeklinde düzenlenmiştir. İlk taksit 1929'da 2000 altın lira olarak başlatılmış, son taksit 25 Mayıs 1954 yılında bitirilerek tüm borç sonlandırılmıştır. (Özdemir, 2010, s113-114)

f. Yıllar süren harplerde verilen zayıfın çoğunlukla gençlerden oluşması ekonomiyi olumsuz yönde etkilemişti.

g. Uzun süren savaşlarda çeşitli bölgelerin (Kafkaslar, Adalar, Balkanlar ve Ortadoğu) elimizden çıkmasıyla buralardaki vatandaşlarımızın sahiplisi olarak yaşadıkları topraklarının işgale uğraması sonucunda yaklaşık 400.000 kişinin Anadolu'ya göç etmeleri, iâşe (yiyecek), iskân (barınma) ve giyinme yönünden önemli bir sorun yaratmıştı. Bunların ihtiyaçları ordu stoklarından karşılanmak zorunda kalınmıştı.

3. Coğrafi Güç Unsuru

a. Osmanlı coğrafyasının yüzölçümü Birinci Dünya Savaşı sonunda 1.937.900 km² den 760.000 km² ye inerek % 60 toprak kaybetmişti. (Eldem, 1994, s.4) Bu toprak kaybı ile Hicaz, Yemen, Irak, Suriye, Filistin, Lübnan ve Mısır gibi devletler Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır.

b. Anadolu dört bir tarafından işgalciler (İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri) tarafından işgale başlanmıştı. Samsun bölgesinde ise ayrı bir hareketlenme vardı. 9 Mart 1919 tarihinde mahalli hükümetin haberi olmaksızın Samsun'a 200 (iki yüz) İngiliz askeri çıkarılmış, 17 Mayıs 1919 günü de 100 (yüz) kadar İngiliz askeriyle birlikte 10'u Rum olmak üzere 11 (on bir) süvari ve bir kısım harp malzemesi çıkarılmıştı. (Atatürk, 2003, s.313) Doğu Karadeniz'deki bu çalışma, bölgede Pontus Rum Devleti oluşumu için bir takım işlerin yürütülmekte olduğunu gösteriydi.

c. Güneyde ise 10 bin Ermeni, işgalci Fransızların işgaline yardım etmekteydi.

d. İşgallerle birlikte güzelim Anadolu işgalci devletlerin Mondros Ateşkes Anlaşmasının 7. Maddesine dayanarak işgal ettiği bölgelerde renk renk yabancı bayrakların dalgalandığı gelincik tarlasına dönmüştür.

e. İç isyanlar (Ayaklanmalar) her tarafa yayılmış ve tehlikeli bir hal almıştı.(İç ve dış destek imkânı da bulan 20'ye yakın isyan vardı.)

4. Politik ve İdari Güç Unsuru

a. Mondros Ateşkes Anlaşmasının 30 Ekim 1918'de imzalanmasıyla devlet siyasi bağımsızlığını kaybetmişti.

b. Saltanat, Hilafet ve hükümet işgal altında varlıklarını sürdürmeye çalışmaktaydı.

c. Devletin yönetim merkezi olan payitaht İstanbul 13 Kasım 1918'de işgal edilmişti. Bu işgal 4 yıl 11 ay 09 gün sürmüştü, 6 Ekim 1923'te Lozan Barış Antlaşması ile kurtarılmıştır.

d. Anadolu merkezden kontrol edilemez olmuş böylece devletten ve hükümetten yoksun hale gelmişti. Bu ortamdan yararlanan zararlı cemiyetler çıkarları için var gücüyle çalışmaktaydı.

e. En kötüsü de ülkenin tüm haberleşme ve ulaşım hatları işgalcilerin kontrolüne geçmişti.

f. İşgal güçleri ve Duyun-u Umumiye İdaresi başlı başına buyruk haline gelmişti.

5. Askeri Güç Unsuru

- a. Mondros Ateşkes Anlaşmasına göre ordu terhis edilmiş, silahları ve cephanesi toplanarak işgalcilerin kontrolüne verilmişti.
- b. Yine aynı anlaşmanın 7. Maddesine göre İtilaf Devletleri Osmanlı coğrafyasında istedikleri stratejik yerleri işgal edebilecekti.
- c. Üst düzey komutanların bir kısmı işgalcilerin isteği üzerine uydurma suçlardan gözetim altına alınarak Malta adasına sürülmüşlerdi.
- d. Ulaşım ve haberleşme, işgalci devletlerin kontrolünde olduğu için çok zor şartlar altında yapılmaktaydı.

6. Psiko - Sosyal Güç Unsuru

- a. Ulus, yaşananlar karşısında umutsuz, çaresiz ve karamsardı. Halk yabancı bir yönetimin idaresi altına girmeyi düşünmeye başlamıştı.
- b. Anadolu'nun yoksulluğu, verilen zayıatın çokluğu geride kalanları büsbütün çaresizliğe ve karamsarlığa itmiş, akıtılan kanların, yitirilen canların acıları, ağıtlara dönüşmüş, bozgun hikâyeleri anlatılmaya başlanmıştı.

7. Teknolojik Güç Unsuru

Teknoloji kavramının henüz yerleşmediği o dönemde, bugünkü gibi teknoloji uygulamalarından söz etmek olanaksızdı. Ulusal Güç unsurlarının yedincisi olan teknolojik güç unsuru, (o dönemde teknoloji kullanımı olmadığından), teknoloji odaklı değil, strateji ve taktik odaklı bir yol izlemek anlamına geliyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'dan Anadolu'ya ayak bastığında karşılaştığı bu tablo, vatanı işgalcilerden kurtarıp halkı özgürlüğüne kavuşturmak için verilecek savaşta kimlerle mücadele edileceğini açık ve net biçimde ortaya koymaktaydı. Görüldüğü gibi çeşitli, oldukça karmaşık, zor değil çok zor şartlar karşısında yurtsever, aydın, asker ve hemen herkes tek başına vatanın kurtulacağını düşünemez hale gelmiş, Amerikan mandasına sığınmak, İngiliz himayesini kabul etmek ve bölgesel kurtuluş yolları aramak gibi tedbirler içeren üç çeşit kurtuluş çaresini belirtmekteydi. (Atatürk, 1986, s.17) Manda ve himayenin adına da uygarlık yolunda rehberlik denilmişti. (Karacan, 2006, s.212.)

Mustafa Kemal Paşa bu düşüncelerin hiç birini dayandığı kanıt ve mantıkları sağlam bulmadığı için kabul etmemiştir. Çünkü Türkler, tarih boyunca özgürlük ve bağımsızlığın simgesi olarak yaşamışlardır. O bu düşünceler karşısında tek bir kararın olabileceğini belirterek o kararı; "Ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız, yeni bir Türk Devleti kurmak" (Atatürk, 1986, s.17) şeklinde açıklamıştır. Bundan sonra verilecek mücadele bu kararın gerçekleşmesine yönelik olacak ve kararlılıkla sürdürülecektir. Bu çok zor şartlar altında bile kurtuluşa olan inancını, ümidini ve kararlılığını kaybetmeyen bir tek Mustafa Kemal Paşa vardı. O, bu olumsuz koşullarda şu hususlara güvenerek mücadeleye başlamıştır.

1. Türk milletinin en kritik anlarda bile sahip olduğu teşkilatlanma ve süratle örgütlenme kabiliyetine. (Ortaylı, 2018, s.159)
2. Türk milletinin yaşam sürecinde sahip olduğu bağımsız ve özgür yaşama anlayışına.

Bunları destekleyen düşüncesini ise 26 Mart 1937’de Ankara’da öğrenimde bulunan Bursalı gençlerin düzenlediği Uludağ Gecesi’nde şöyle dile getirmiştir.

“ 1919 senesi Mayıs’ı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım.” (Atatürk,2006, s.846)

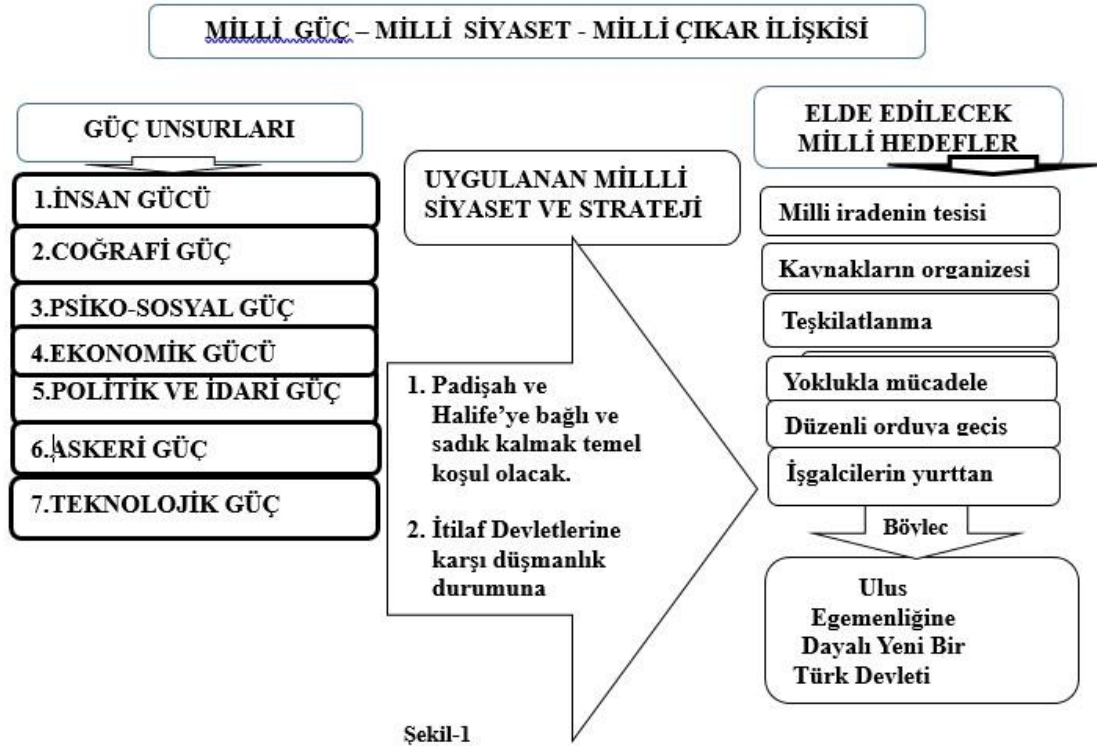
Bu değerlendirme, aynı şahıslar, aynı düşünce sistemi ve mevcut teşkilat yapısı ile çağı yakalayan bir devlet olmanın ve devamının olanaksız hale geldiğini açıkça ortaya koymakta, tutsaklıktan ve bu karanlıktan çıkış yolunun ise amaçlarda ve düşüncede olduğunu göstermektedir.

İşte bu düşünceleri rehber edinerek şartlar ne kadar olumsuz ve zor olursa olsun yoluna devam etmek için kararını şu şekilde açıklamıştır. Yapacağımız iş ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız, yeni bir Türk Devleti kurmaktır.

Türk ulusunun sahip olduğu bu ruh; dünyanın dört bir tarafında müstakil devletler kurarak bağımsız yaşama anlayışından gelmektedir. Bu anlayış Türkler için devlet geleneğine dönüşen Kuvay-ı milliye ruhudur. Bu ruhtur ki Birinci Dünya Savaşı ile yok edilmek ve Anadolu’dan atılmak istenen Türk’ü emperyalizme ve kapitalizme karşı verdiği inanılmaz mücadele ile 1923’ün muzaffer Türk’ü yapmıştır. (Ağaoğlu, 1974, s.44) Mustafa Kemal Paşa dıştan gelen işgalcilere karşı bağımsızlık, içte ise saltanat yönetimine karşı milli egemenlik mücadelesini bu ruhla kazanarak imkânsızı mümkün kılmıştır. O halde Mustafa Kemal Paşa’ya göre verilecek mücadele Şekil -1 de görülen ulusal güçlerle yürütülecektir.

Amaç, ulus egemenliğine dayalı tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmaktır. Bunu gerçekleştirmek için Şekil-1’de görüldüğü gibi araçlar (güç unsurları), ulusal siyaset ve ulusal strateji kullanılarak aşağıda sıralanan ulusal hedefler elde edilecektir.

- 1.Ulusal iradenin tesis edilmesi,
- 2.Teşkilatların oluşturulması,
- 3.İç isyanların (ayaklanmaların) bastırılması,
- 4.İşbirlikçilerle mücadele edilmesi.
- 5.Ülke kaynaklarının organize edilmesi,
- 6.Yoklukla ve yoksullukla mücadelenin sürdürülmesi,
- 7.Bulaşıcı hastalıkların insan sağlığı üzerindeki zararlı etkilerinin azaltılması,
- 8.Dış devletlere karşı diplomasi mücadelesinin yürütülmesi
- 9.Düzenli orduya geçişin tamamlanarak işgalcilerin vatan topraklarından kovulması.

Uygulanan Milli Siyaset ve Milli Strateji

Mustafa Kemal Paşa bu durumda ulusal güçlerin nasıl kullanılacağını içeren ulusal siyaset ve ulusal stratejiyi de şöyle belirlemiştir. (Atatürk,2006,s.17)

- 1.İtilaf Devletlerine karşı düşmanlık durumuna girilmeyecek,
- 2.Padişah ve Halife'ye bağlı ve sadık kalmak temel koşul olacak.

Zaman içinde olayların gelişmesine bağlı olarak değişikliğe uğrayan bu iki stratejinin gerekçeleri de şöyle açıklanmıştır.

Birinci stratejinin gerekçesi: Ülkeyi işgale girişen İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri ve Avrupa'nın en güçlü devletleriydi. Bunlara karşı doğrudan savaş ilan etmek davayı daha baştan kaybetmek olurdu.

İkinci stratejinin gerekçesi: Yüzyılların kökleştirdiği din ve gelenek bağlarıyla Halife ve padişaha bağlı olan halka, bu makamların sahipleri aleyhinde söz söyleyenler bir anda dinsiz, vatansız, hain ve istenmez kişi olarak görülebilirdi. Bu da mücadelenin insan kaynağı olarak kullanılacak halkın kazanılmasını imkânsız hale getirebilirdi. Bu düşüncelerle hareket ederek milli mücadeleyi başlatan Mustafa Kemal Paşa, bu siyaset ve stratejileri neden seçtiğini şöyle açıklamaktadır. Türk ata yurduna ve Türk'ün bağımsızlığına saldıranlar kimler olursa olsun, onlara bütün ulusça silahlı olarak karşı çıkmak ve onlarla savaşmak gerekiyordu. Ancak bunu ilk günden açıklamak elbette yerinde olamazdı. Uygulamayı bir takım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşüncelerini hazırlamak ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak gerekiyordu.” (Atatürk,2006,s.21)

Bu iki siyaset ve stratejinin uygulanarak amaca ulaşılması için kongrelere gidip tehlikenin halka anlatılarak halkın kazanılması ve teşkilatlandırılmasına acilen gereksinim vardı.. Yıllar süren harplerden yorgun, bitkin ve yoksul çıkan, ayrıca okuma yazma oranı % 5 civarında olan halka bütün bunlar nasıl anlatılacaktı? Ne gibi yöntemler kullanılacaktı? Hangi değerlere sahip çıkılacaktı?

Eğitim seviyesi farklılığından dolayı halk Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki söylemlerini anlamada güçlük çeker düşüncesiyle kongre güzergâhı üzerindeki illerde halkın güvenini kazanmış, sözü dinlenir hatırlı din adamları konuşurulmuş, böylece halkın bütünleştirilmesinde kolaylık sağlanmıştır.

Milli Siyaset ve Stratejiyi Destekleyen Psiko-Sosyal Değerler

Alman İmparatoru Kaizer II. Wilhelm'in Osmanlı Padişahı Sultan Reşat'ı ülkesine davet etmesi üzerine yaşlı ve hasta oluşu nedeniyle Veliaht Vahideddin'in gitmesi uygun görülmüştür. Vahideddin'e askeri temsilci olarak Mustafa Kemal Paşa eşlik etmiş, seyahat süresinde Mustafa Kemal, Vahideddin'in güven ve itimadını kazanmıştır. Bu durum, Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine seçilmesinde etkili olmuştur.

O dönemde ve mevcut şartlarda bağımsız bir devlet kurma düşüncesi, inanılmazın imkânsızlıklarla başarılması anlamını taşımaktaydı. Mustafa Kemal Paşa yeni bir devlet kurma düşüncesini gerçekleştirmek için toplumun eğitim ve ekonomik anlamdaki eksiklikleri ve yaşanan zorluklara rağmen şu değerleri rehber edinerek başarıya ulaşmıştır. İşte o değerler;

Akılcılık: Her işte akli egemen kılmak,

Adalet anlayışı: Ödün vermeden tam uygulamak,

Toplumsal ahlak: Bu değer bir millet için güç olarak kabul edilmiş ve Kurtuluş Savaşı'nda kahramanlık ahlakına dönüşerek savaşın kazanılmasına önemli katkı sağlamıştır. İlim ve fen yolunda ilerlemek: En iyi yol göstericinin ilim ve fen olduğuna inanmak.

Özgürlük ve bağımsızlık düşüncesi: Bütün olumsuz ve zor koşullara rağmen "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir" diyen Atatürk'ün bu düşüncesinden asla ödün verilmemiş, kararlılıkla uygulanmıştır.

Liyakat ve ehliyetten ayrılmamak: Devlet kademelerinde görev alacakların; işin ehli, o işin gerektirdiği bilgi ve becerisiyle donanmış insanlardan olması sağlanmıştır.

Bu değerler O'nun yaşam boyunca sahip çıkarak uyguladığı değerler olmuştur. Bunlar incelendiğinde görülecek ve anlaşılacaktır ki! Mustafa Kemal Paşa demek zorlukların ve imkânsızlıkların olanaksızlıklarla akılcı biçimde başarılması demektir. Bu değerlere sahip çıkarak O'nun tehlikeyi halka anlatmak ve halkı bütünleştirip teşkilatlandırmak için kongrelerde ve güzergâhlarında neler yaptığını, siyasi ve iktisadi alanda ne gibi zorluklar yaşadığını bilmeden sağlıklı değerlendirmeler yapmada zorlanırsınız.

Kongre Güzergâhlarında Yürütülen Çalışmalar

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a varışında oraya gidişine sebep teşkil eden eşkıyalıkla, asayişsizliğin sebepleri, etkenleri ve bunun ortaya çıkardığı neticeler konusunda 19 Mayıs 1919 günü mülki ve askeri makamlardan istediği asayiş durum raporlarını incelediğinde (Kocatürk, 1983, s.41) İngilizlerin İstanbul Hükümetine verdiği Samsun ve çevresindeki asayiş durum raporunun gerçekleri yansıtmadığı açıkça anlaşılmış, Mustafa Kemal Paşa bu durumu raporla (21 Mayıs 1919 tarihli 53 Numaralı rapor) Genelkurmay Başkanlığı'na sunmuştur. (Atatürk, 2003, s.314-315)

22 Mayıs 1919 günü İstanbul'da sadaret makamına yazdığı çok önemli raporda Samsun Bölgesi Rumları siyasi emellerinden vazgeçerlerse asayişin kendiliğinden düzeleceğini, ifade ettikten sonra şu çok anlamlı cümleyi yazmıştır. (İnan, 1991, s.18-19) "Millet birlik olup hâkimiyet esasını ve Türklük duygusunu hedef tutmuştur." (Atatürk, 2003,s.320) Bu ifade ile Osmanlı Hükümeti'ne kurtuluş hareketinin birliğe, ulusal egemenliğe ve Türk milliyetçiliği fikrine dayanacağını çok açık bir şekilde bildirmiştir, Bu raporun Kurtuluş Mücadelesi'nin ilk ana programını teşkil ettiği açıkça anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa sürdürdüğü bu faaliyetlere ilave olarak; halkı ve orduyu teşkilatlandırmak için harekete geçerek daha aktif olunması gerektiğini biliyordu. Fakat Samsun İngilizlerce işgal edilmeye başlanmıştı. Şehirdeki 200 İngiliz sömürge askerinin varlığı yerli Rumları şımartıyordu. İşgal altında bağımsızlık mücadelesinin yürütülmesi şüphesiz ki zordu. Ancak bu mücadele devam etmeliydi. Bunu sağlamak için Samsun'da daha fazla kalmayı güvenlik açısından sakıncalı görerek 25 Mayıs 1919 Pazar sabahı Samsun'dan ayrılıp Havza'ya gelmiştir. (Şapolyo, 1958,223.)

Havza'ya gelen Mustafa Kemal Paşa kendisini ziyaret eden sivil, idareci ve eşrafa; "Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız, çalışacağız. Uçurumun kenarındayız. Bizi canlı mezara sokmak istiyorlar. Son bir cüret belki bizi kurtarabilir," (Çekiç, 2001, s.219.) diyerek uyarıda bulunmuştur. 28 Mayıs 1919'da Havza Genelgesi'ni (Atatürk, 2003, 313.) yayımlayarak köylere varıncaya kadar her yerde halkın; işgali mitinglerle protesto etmesi, İstanbul Hükümeti'ne, Sadrazamlık katına ve yabancı devlet temsilciliklerine protesto telgrafları çekilmesi için sivil idare ve ordu makamlarına talimat vermiştir. Bu eylem sırasında Hristiyan halka karşı saldırı ve düşmanlık gösterisine girilmemiştir. Havza'da 30 Mayıs günü yapılan mitingin sonunda yapılabilecek her türlü saldırının silah kullanılarak önlenmesine and içilmiştir. (Gencer, A. İ.,Özel, S., 2001, s.99.)

Havza'da 6 Haziran 1919 Cuma günü İzmir şehitlerini anmak için düzenlenen mitingde konuşan ulemadan Sıtkı Hoca şu çok anlamlı söylemde bulunmuştur.

"Ey cemaat, Vatan elden gidiyor, bu sefer vatan. Hadi silahınız yok, anladık! Ama sopanız var! Düşmana karşı koymak için elde sopa lazımdır. Kazma-kürek sapınız var, o da yoksa diyelim ki yok, o da yok! Peki ya eliniz kolunuz? O da mı yok?Aha! Şöyle yumrunuz o da mı yok? Durulur mu vatan elden gittiği zaman? Yangın her yeri sardı, yanyıyoruz. Önce içimizdeki ekmek bilmez hainleri, sonrada yurdumuzu işgal eden düşmanları temizleyeceğiz. İzmir'den vazgeçmeyiz. O mübarek vatan parçasının kurtarılması neye mal olursa olsun mücadele edeceğiz." (Mütercimler, 2008, s.527.)

Mustafa Kemal Paşa kurtuluş için ulusal güce dayanmak konusunda daha önce verilen kararın ne kadar doğru olduğunu bu coşkulu kalabalık karşısında bir kere daha anlamıştır.

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa Dokuzuncu Ordu Müfettişliği görev talimatında kendisine sorumluluk bölgesindeki askerlere ve sivillere yönelik olarak verilen emretme yetkisini, millet ölçüsünde genişletip şahsen bir milli irade sözcüsü ve milli bir lider olarak İstanbul Hükümeti'ne ve işgal kuvvetlerine karşı milli çıkarları savunmak üzere ortaya çıkmıştır. (Bıyıklıoğlu, 1959, s.51.)

Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği talimat gereğince, her tarafta coşkuyla yapılan protesto ve mitingler üzerine İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne, 6 Haziran 1919 tarih ve 33/2097 numaralı yazıyla İstanbul Hükümeti'nden Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı ile birlikte

İstanbul'a geri dönmesinin sağlanmasını istemiştir. (Atatürk, 1986, s.41.) Ancak, Mustafa Kemal Paşa kendisine 8 Haziran günü ulaşan bu duruma 11 Haziran tarihli yanıtında gemilerin yakıtı yok şeklinde uyguladığı oyalama ve zaman kazanma taktiği ile bu istek yerine getirilmemiştir. Böylece Paşa, Harbiye Nezareti'nin kendisini İstanbul'a çağırma emrine itaat etmeyerek içinde bulunulan tehlikeyi halka anlatma ve milli teşkilatlar kurmak için çalışmalarını sürdürmüştür.

Bu çalışmalarda bütün orduların birlikleriyle ilişki ve bağlantı sağlanmış, ulus elden geldiğinde uyarılarak ulusal örgüt kurma düşüncesi yayılmaya başlamıştı. Bu çalışmaların bir an önce kişisel olmak çıkarılması ve bütün ulusun birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir kurul adına yapılması zaruret halini almıştı. ((Bıyıklıoğlu, 1959, s.52.)

Bir ay içerisinde (08 Haziran-08 Temmuz 1919) milli mukavemetin sivil ve askeri temellerini oluşturmuştu. Bu mukavemetin siyasi temelleri "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" olarak tamamen sivillerin yönetiminde millete mal edilerek kurulmuş, bu kuruluşun içerisinde asker kişiler yer almamıştır. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'nda asker idaresinin halk üzerinde oluşturduğu yılgınlıktan kaynaklanmıştır. (Bıyıklıoğlu, 1959, s.53.)

12 Haziran 1919 günü İngiliz etkisinden uzak ve daha çok sayıda insana ulaşabileceği Amasya'ya hareket etmiştir. Paşa, karargâhıyla Amasya'ya geldiği günün akşamı iftar yemeğinden sonra hükümet konağı salonunda toplanan halka memleketin içinde bulunduğu durumu ve ne yapmaları gerektiğini belirten ve bir konuşma yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa asker olarak halka hitaben yaptığı bu ilk konuşmada amaçladığı milli direnişin ilk işaretlerini vermiştir. (Turan, 2004,223). Konuşmanın bir paragrafı şöyledir.

Memleketin her tarafında hararetle çalışmalar başladı. Türk vatanseverlerinin çabalarıyla batı illerimizde ulusal cepheler kuruldu. Amasyalılar... Ne duruyorsunuz, burada da her türlü haklarımızı korumak için Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmalıyız" (Demiray,s.135)

Bu konuşma hemen etkisini göstermiş, 13 Haziran 1919 Cuma namazında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının da hazır bulunduğu Sultan İkinci Bayezid Camiinde kürsüye çıkan vaiz hocası Abdurrahman Kamil Efendi camide bulunanlara özetle şöyle seslenmiştir:

"Muhterem Evlatlarım! Türk Milleti'nin Türk hâkimiyetinin artık hikmeti mevcudiyeti kalmamıştır. Mademki, milletimizin şerefi, haysiyeti, istiklali tehlikeye düşmüştür, artık bu hükümetten iyilik ummak bence abestir. Şu andan itibaren padişah olsun, isim ve unvanı ne olursa olsun, hiçbir şahsın ve makamın hikmet-i mevcudiyeti kalmamıştır. Yegâne çare-i halas

(kurtuluş çaresi) halkımızın doğrudan doğruya hâkimiyetini eline alması ve iradesini kullanmasıdır.” (Menç, 2002,s.96.)

Amasya’da yaşanan bu gelişmeler artık ulusun bütünleştirilmesi ve tek bir merkezden yönetilmesi için Anadolu ve Rumeli’deki ulusal örgütlerin birleştirilmesi zamanının geldiğini gösteriyordu. Bunu sağlamak için Ali Fuat Paşa, Rauf Orbay ve Refet Bele’nin katıldığı toplantıda hazırlanan ve Amasya’da bulunmayan komutanların da makine başında onayları alınan altı maddelik Amasya Kararları hazırlanmıştır. (Kılıç,2009, s.83-84.) Bu kararlar Osmanlı Hükümeti’ne ve Mondros Ateşkes Anlaşması’na resmen başkaldırışı içermektedir. Kararların uygulanması için ordu görevlendirilmiştir.

Amasya kararlarında İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri’nin kabul edemeyeceği hususlara yer verilmişti. Kararda, Mondros Ateşkes Anlaşması’na başkaldırışı içeren maddeler ayıklanarak dört maddelik ulusal savunma planı şeklinde düzenlenen ve “ Ulusal Mücadele” fikrini halka dayalı olarak ortaya koyan, halkı örgütlenmeye çağıran ve ulusal mücadeleye başlama meşruiyetinin ilk yazılı belgesi “Amasya Tamimi” (Atatürk, 1999, s.1235.) hazırlanarak 21/22 Haziran 1919 gecesi sabaha karşı bütün askeri makamlara, valilik ve mutasarrıflıklara, idari mercilere ve Kuvayımilliye Teşkilatı’na şifre ile çekilmiştir. Ayrıca, tarafsız İsviçre aracılığı ile “Anadolu’nun Sesi”olarak Birinci Dünya Savaşı’nın bütün galip devletlerine ve 1917’de savaştığımız devletlerin safında yer alan Amerika’ya bildirilmiştir. (Kutay,2008,s.109.) Böylece ulusal mücadele meşruiyetinin bu ilk yazılı belgesi bütün yurda duyurulmuştur. 22 Haziran 1919 günü ulusal kongreye çağrı genelgesi (Amasya Tamimi) İstanbul’da bulunan bazı kişilere de Mustafa Kemal Paşa tarafında genelge niteliğinde özel bir mektup halinde (Atatürk, 1999, s.1235.) gönderilmiştir. Genelge niteliğinde olan bu mektup ile İstanbul Anadolu ilişkisi açık, net ve kesin bir biçimde ifade edilmiş ve alınan kararların Anadolu’da işbaşında bulunan bütün sorumluların ortak görüş ve inanisına dayandığı belirtilmiştir. Mektupta şu çok anlamlı ifadeye yer verilmiştir. “İstanbul’un kaşıt akımları artık Anadolu’ya ve ulusal amaçlara egemen değil bağılı olmak zorundadır.” (Atatürk,1999, s.1235.)

Mustafa Kemal Paşa genelgede yer alan görüşleri padişah Vahideddin’e de bir mektupla (Atatürk,1997, s.18) Amasya’dan bildirmiştir.

Tamime göre mevcut tehlikeye karşı ulusal iradenin tesisi için kongreler yapılacak, ulusal direnişe hazırlanmak üzere Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri kurularak halk teşkilatlandırılacaktı. Bu iki husus Amasya Tamimi ile genelleştirilmiş ve bütün yurt sathına yayılmıştı. Buradan da anlaşılıyor ki tamimin uygulanması için ordu görevlendirilmiştir. (Kılıç,2009,s.85.)

Amasya Tamimi ile tehlike altında bulunan vatanın bütünlüğünün ve milletin bağımsızlığının yine milletin azim ve kesin kararı ile kurtarılması öngörülmüş ve bu mücadelede ulusal güçlerin kullanılması kararlaştırılmıştır. Bunun parolası başlangıçta “Kuvay-ı milliye’yi amil, iradeyi milliyeyi hâkim kılmak” (*Ulusal güçleri harekete geçirmek, ulusal istenci egemen kılmak*), sonrasında ise düzenli orduya geçmek olarak belirlenmiş, böylece vatanın, Hilafet ve Saltanatın işgalden kurtarılmasını içeren bu eylem planı ile Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi fiilen başlatılmıştır. (Velidedeoğlu, 1990,s.5.)

Amasya Tamimi ilk defa ortaya çıkan ulusal devlet örgütlenmesi, yani siyasi güç, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti’nin (Cumhuriyet’in) kurulmasıyla tamamen ulusa ait olmuştur. Çünkü terhis edilen ordunun yerine iradeyi milliyeyi egemen, Kuvay-ı milliye’yi etken kılmak ilkesiyle halk, ordu görevi yapmıştır. Böylece ulusal kurtuluşun çok önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur

Mustafa Kemal Paşa'nın Azledilmesi (Görevden Alınması)

Amasya Tamimini öğrenen İngilizler, Havza'dan itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın geri dönmesi için Sadarete ve Harbiye Nezareti'ne dört kere girişimde bulduktan sonra İşgal Kuvvetleri Komutanlığı bu defa Sadrazamı ve Dâhiliye Nazır'ını devre dışı bırakarak doğrudan padişahı muhatap almaya başlamışlardır. Karadeniz orduları başkomutanı İngiliz General Milne, Osmanlı sultanını hedef alarak; Mustafa Kemal Paşa ve heyetinin derhal geri çağrılmasını istemiştir. (Menç, 2013, s.266.)

Sultan Vahideddin, bu uyarı üzerine Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı çağırıp konuyla ilgili kesin kararını Mustafa Kemal Paşa'nın 3. Ordu Müfettişliğinden azledilmesini bildirmiştir. (Menç, 2013, s.266.) Bu buyruk üzerine Bakanlar Kurulu'nda 23 Haziran 1919 günü karar alınmış, ancak Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa imzalamadığı için karar kesinleşmemiş, eksik imzadan dolayı Babıali'ye gönderilememiş ve formalite olarak kalmıştır. (Özsoy, 1999, s.189.)

Azil kararının kendisine tebliğ edilmemesi üzerine yolunan devamla Erzurum'a giderken 2 Temmuz 1919 günü gecesi Erzincan'da Saray Başkâtipliğinden (Padişahın özel kaleminden) alınan telgrafta Padişah Vahideddin, Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a çağırmakta, buna olanak bulunmuyorsa barış kararlaştırılıncaya kadar iki ay süreyle hava değişimi olarak istediği yerde dinlenmesini istiyordu. Erzincan'dan ayrılıp 2/3 Temmuz 1919 gecesi Mamahatun'a gelindiğinde Harbiye Nazırlığından aldığı telgrafta da aynı şekilde İstanbul'a dönmesi isteniyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın her iki telgrafta da Anadolu'dan ayrılmayacağını, ulusal kurtuluş savaşı görevini sürdürmeye devam edeceğini belirten olumsuz bir yanıt vermiştir. (Atatürk, 2005, s.33.)

03 Temmuz 1919 günü Erzurum'a gelen Mustafa Kemal Paşa gelir gelmez sıkı bir çalışma içerisine girerek, 5 Temmuz 1919 günü gecesi adeta gizli bir cemiyet kurmuşçasına ilk toplantısını yapmıştır. Toplantıda memleketin içinde bulunduğu genel siyasi durumu gözler önüne serdikten sonra, ne yapılması, hangi tedbirlerin alınması ve nasıl bir çalışma içine girilmesi gerektiğini açıklayarak; “*Arkadaşlar, tek tedbir: Hâkimiyet-i Milliyeye müstenit, bilakaydû şart müstakil bir Türk Devleti teşkil etmek ve bu hedefe behemal vasıl olmaktır.*” (Kansu, 1986, s.3036.) (*Ulus egemenliğine dayanan kayıtsız koşulsuz tam bağımsız bir Türk Devleti kurmak ve bu hedefe ne olursa olsun ulaşmaktır.*) şeklinde hedefi ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal Paşa belirlediği hedefe nasıl gidileceğini de böyle açıkladıktan sonra sabah olmak üzereyken sözlerini şöyle bitirmiştir. “*Böyle büyük bir davayı başarmak teşebbüsünü ele alacak organizasyonun ve ulusal vazifenin başına geçecek zatın kim olacağı hakkında da kat-i (kesin) bir fikrim yoktur. Bunu tayin hakkı şu anda sizlerin, ondan öteye safha safha milletindir.*” (Kansu, 1986, s.30-36.)

Hiç vakit kaybetmeden harekâtın lideri olarak Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir. Bu yeni oluşumun lideri olan Mustafa Kemal Paşa 7 Temmuz 1919 da Trakya ve Anadolu'da bulunan bütün ordu birliklerine ve gerekenlere yayımladığı bildiri: “*Devlet ve ulus için ulusal irade egemendir. Ordu bu ulusal iradeye bağlı ve onun hizmetindedir*” (Atatürk, 2003, s.155.) diyerek bundan sonra nasıl hareket edilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Bu bildirim yayımlanması üzerine 8 Temmuz 1919 saat 10,30 tarihli şifre telgrafta “*Yüksek görevlerinize durumun gereği olarak son verilmiş olduğundan, hemen gecikmeden İstanbul'a dönmeleri padişahın kesin buyruğu gereğidir.*” (Atatürk, 2003, s.157.) Bu iletiye cevaben

Erzurum'dan 8/9 Temmuz 1919 gecesi sarayla yapılan bir telgraf başı haberleşmesinde; saat 22.50 de Harbiye Nazır'ına, saat 23.00'de Padişah'a, görevinden ve askerlik mesleğinden ayrıldığı kararını telgraflar çekerek bildirmiştir. Bu karar aynı zamanda ordulara ve ulusa 9 Temmuz 1919 günü bildirilmiştir. (Atatürk, 2003, s.161.) Artık Mustafa Kemal Paşa o andan itibaren; yetkisiz, makamsız, rütbesiz ve parasız olarak ve sine-i millete kalarak mücadeleye devam edecektir.

Bu olayı Birinci Dünya Savaşı sonrası dünya konjoktorüne bakarak çok iyi değerlendirmemiz gerektiğine inanıyorum. Şöyle ki, bazı ülkelerdeki liderler ülkesinin yönetimini ele aldıktan sonra, gücüne güç katmak için üniformanın içine girmeyi tercih etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ise ülkesinin en zor durumunda ve en kötü şartlarda, inandığı demokrasi yönetimini ülkesinde egemen kılmak için halkın arasına katılarak, halk desteği ile başarıya ulaşmayı tercih etmiş, bunda da başarılı olmuştur.

Erzurum Kongresi hazırlıklarının yapıldığı sırada Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği bu karar, Türk Devrimi'nin en kritik safhasıdır. Kendisiyle eşit rütbede ancak kıdemce alt seviyede olan Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, İstanbul'dan Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklamak için kendisine verilen emirleri yürürlüğe koymamış, aksine 9 Temmuz 1919'da O'nun kaldığı evde yanına gelerek kendisini askerce selamladıktan sonra; *"Kumandamda bulunan zabıtlar (subaylarla) askerlerin saygı ve tazimlerini arza geldim. Siz bundan evvel olduğu gibi, bundan böyle de bizim muhterem komutanımızsınız. Hepimiz emrinizdeyiz Paşam!"* (Kandemir, 1965, s.44.) Diyerek en büyük manevi destek olmuş, bu mutlu an, Mustafa Kemal Paşa'nın karamsarlığını ve tüm kaygılarını sona erdirmiştir. Bu hareket Türk Devrimi'nin önemli bir kırılma noktasıdır. Karabekir Paşa, ayrıca Mustafa Kemal'e bir makam otomobili ile emrine bir de süvari muhafız kıtası getirmiştir. (Kinross, 1969, s. 281.)

Anadolu'da en derli toplu askeri güç olarak kalan iki kolordudan birisi olan 15. Kolordunun komutanıyla birlikte hiçbir askeri sıfatı kalmayan Mustafa Kemal'in emrine girmesi çok önemli bir olaydır. Kazım Karabekir Paşa'nın bu hareketini, başta Ankara'da bulunan 20 nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa olmak üzere diğer komutanlarda izlemişlerdir. Yalnız birkaç komutan buna cesaret edemeyerek O'nun emrine girmedi. (İnönü, 2006, s.171-172.) İstanbul'a sığınan ve çok az sayıda olan bu komutanların tutumu ordunun birliğini bozamamıştır.

Erzurum Kongresi'nin en belirgin özelliği ulusal iradeyi her şeye egemen kılmak ve her şeyin üstünde tutmak kararının alınmış olmasıdır. Mustafa Kemal Paşa kongre bittiğinde bu konuyu şu şekilde ifade etmiştir. *"Memlekette iradeyi milliye hâkim (egemen) olacak. Kuvay-ı milliye de bu iradeye tabi olacak. En mühimi iradeyi milliyeyi millet işlerinde egemen kılmak birinci gayemizdir."* (Kılıç, 2013, s.298.) Kongre bütün zorluk ve engellemelere rağmen başarıyla sonuçlanmıştır. Şimdi sıra Sivas'a geçilerek ulusal bir kongrenin toplanıp Anadolu ve Trakya'nın tek merkezden yönetiminin gerçekleştirmeye gelmişti.

Seçilen Heyet-i Temsiliye'nin Erzurum'dan Sivas'a Gitmesi

Erzurum Kongresi masraflarını ev sahibi olarak Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üstlenmiştir. Cemiyet bu amaçla halkın bağışlarına başvurarak 1500 (bin beş yüz) lira toplamış ve bunun 1420 lirasını kongre masrafları için harcamıştır. Kongre sona erdiğinde cemiyetin kasasında 80 (seksen) lira para kalmıştır. (Dursunoğlu, 1946, s.147.)

Milletin kurtuluşu için taşıdığı üniformayı, sahip olduğu makam ve yetkiyi, devletten aldığı maaşı hiçe sayarak bir gecede milletin sinesine dönen Mustafa Kemal Paşa hedefini büyük çizmişti. Hedef - Ulusal Bağımsızlık- her ne pahasına olursa olsun elde edilecekti. Bütün zekâ, enerji ve kudretini bu uğurda harcayan insanın hiç olmazsa para sorunu olmamalıydı. Sorunun borç olarak değil kendi içinden çözümlenmesi hedeflenmişti. Borç alınmasına son derece karşıydı. Heyeti Faale azasından emekli Binbaşı Süleyman Bey nasıl bir çıkmazda olduğumuzu görerek müjdeli bir konuşma yaptı. “Çocuklar ben bu işin çaresini buldum. Benim tasarruf edilmiş 900 (dokuz yüz) li-ram var. Ben bu parayı size veririm, fakat bu parayı verdiğimi ne Paşa ne de başka bir kimse bilmeyecek. Ben devletin verdiği emekli aylığı ile geçinir giderim.” (Aşkun, 1964, s101.) Bu para ile intikal için hazırlıklar yapıp kumanyalar (peynir, zeytin ve ekme) alındıktan sonra Erzurum Kongresi’nin tüzük gereğince seçtiği Heyet-i Temsiliye üyelerinin (toplam 9 üye) bölgede kalan 4 üyesi hariç 5 üyesi (kimler oldukları dipnota çıkarılmıştır) ve beraberindekiler 29 Ağustos 1919 günü üç otomobil ve üç at arabası ile yola çıkıp 2 Eylül 1919 günü akşamı Sivas’a intikalini tamamlayarak, “Mektebi-Sultani” (Lise) binasına yerleşmişlerdir.

Sivas’taki Çalışmalar (04-18 Aralık 1919)

Sivas Kongresinin toplanmasında bir taraftan işgal kuvvetleri, diğer taraftan ulusal mücadeleye karşı olanlar ve İstanbul Hükümeti’nin engelleme çalışmaları Sivas’ta da devam etmiştir.

Erzurum Kongresince seçilen 9 kişilik Heyet-i Temsiliye üyelerinden bir kısmı çeşitli nedenlerle Sivas Kongresine katılmadıklarından, karar alma çoğunluğu kaybedilmiş ve karar alınamaz duruma gelinmiştir. Bu durumu telafi için tüzük gereğince 3. Kolordu Komutanlığından ayrılan Refet (Bele) Bey Samsun temsilcisi olarak 10. üye seçilmiştir. Böylece doğu illerini temsil etmek üzere Sivas’ta bulunan üye sayısı Mustafa Kemal hariç 5’e çıkarılarak karar alma çoğunluğu sağlanmıştır. (Baykal, 1989, s.1X-X)

Bu durum karşısında karar insanı Mustafa Kemal Paşa kesin tavrını şu şekilde belirtmiştir:

“Her şeyin başında ulusal bütünlüğe muhtacız. Erzurum Kongresi Şark Vilayetlerini birleştirmiş... Fakat bu yeterli değildi. Anadolu, Şark ve Trakya’nın birliğini ve beraberliğini temin edebilmek için Sivas Kongresi’ni bütün vatan ve memleket adına ulusal bir kongre şeklinde toplamaya ve ulusal mücadeleyi bu kongrenin seçeceği Heyet-i Temsiliye’nin tek idaresine devretmeye mecburuz.”. (Goloğlu,1969,s.25.)

Sivas Kongresi 4-11 Eylül 1919 sürecinde çalışmalarını tamamlayarak Erzurum Kongresi kararlarını aynen benimseyip Anadolu ve Trakya’yı kapsayacak şekilde genelleştirmiştir. Kararlar özetle şöyle ifade edilmiştir. (Akyüz,1997, s.72-73.)

- 1.Ulusal sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür, birbirinden ayrılamaz.
2. Her türlü işgal ve müdahaleye karşı, ulus birlik olup kendisini koruyacak ve karşı koyacaktır.
- 3.Kuvayimilliyeyi amil ve irade-i milliye’ yi hâkim kılmak (Ulusal güçleri harekete geçirmek, ulusal istenci egemen kılmak) esastır.
- 4.Manda ve himaye kabul edilemez. Ulusal iradeyi temsil etmek üzere Büyük Millet Meclisi’nin derhal toplanması mecburidir.

5.Aynı amacı taşıyan cemiyetler “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında birleştirilmiştir. Ulusal amacı gerçekleştirmek ve genel teşkilatı yönetmek için kongre tarafından bir Heyet-i Temsiliye seçilmiş, başkanlığına Mustafa Kemal Paşa getirilmiştir. (Goloğlu, 1969,s.108-109.)

Bu kurul 23 Nisan 1920’de TBMM açılıncaya kadar ulusal direniş hareketinin yöneticisi ve aynı zamanda uygulayıcısı olmuştur

Amasya Görüşmeleri ve Protokolü (20-22Ekim 1919)

Sivas Kongresi’nin seçtiği Heyeti Temsiliye Sivas’ta çalışmalarını yürütürken 20-22 Ekim 1919’da milli mücadele hareketinin çok önemli belgeleri olan Amasya Görüşmeleri ve Protokolü

(çeşitli konuları içeren 5 adet protokol) (Kılıç,2009, s.101.) imzalanmıştır. İstanbul Hükümeti azline karar verdiği, varlığını inkâr ettiği ve isyancı dediği Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’da başlattığı kurtuluş hareketini Amasya’da kabul etmiştir. “Amasya Protokolü” ile İstanbul Hükümeti Heyet-i Temsiliye’nin varlığını ve yürüttüğü ulusal mücadele hareketini resmen bakan düzeyinde gönderdiği temsilci vasıtasıyla kabul etmiş ve anlaşma imzalamıştır. Böylece yürütülen mücadeleye hukuki içerik ve haklılık kazandırmıştır. (Mumcu, 1986, s.81.) Amasya Protokolü” yeni Türk Devleti’nin kurulmasının Osmanlı Hükümeti’nce resmen tanınması anlamını taşıyan son derece önemli tarihi bir belgedir. Amasya görüşmelerinde alınan kararlar İstanbul Hükümeti Anadolu’nun kontrolüne girmiştir. (Bıyıklıoğlu, 1081, s.127.)

Bütün bu gelişmelerden sonra Mustafa Kemal Paşa durumu daha yakından izlemek üzere İstanbul’a ve cephelere trenle daha kolay ulaşım olanağına sahip Ankara’ya gitmeye karar vermiştir. Sivas Kongresi’nde seçilen Temsil Heyeti (Belen, 1983, s.142.) ile birlikte Ankara’ya gitmek için hareket tarihi 18 Aralık 1919 Perşembe saat 09.00 olarak kararlaştırılmıştır. Fakat otomobillerin lastik ve benzin sorunu vardı. Ayrıca parada bulmak lazımdı. Mazhar Müfit Kansu Mustafa Kemal Paşa ile görüştüğü bu sorunu şöyle anlatır.

“Mustafa Kemal Paşa: *Bunca mühim meselelerle, isyanlarla, şunlarla bunlarla uğraştık, kararlar aldık emirler verdik, emin olunuz bu kadar sıkıldığım olmadı. Ankara’ya gideceğiz, köhne, körukleri parça parça olmuş, bu kışta, karda binilmesi gayri caiz (uygun olmayan) otomobillere razı oluyoruz fakat benzin, lastik ve para bulamıyoruz. Elbette bunlara da çare bulacağız.*” (Müderrişoğlu, 1980, s.169.)

Mazhar Müfit Bey: *Geçenlerde Amerikan mektebi müdiresi Misis cenapları mektebi gezdirirken ambarın da on çiftten fazla lastik ve yirmi otuz teneke benzin gördüm.*

Mustafa Kemal Paşa: *Bundan bize ne?*

Mazhar Müfit Bey: *Parasını verir, satın alırız; parasını veremezsek borç alırız, sonra Ankara’dan parayı göndeririz.*

Mustafa Kemal Paşa: *Önce para bul, sonra lüzumu kadar lastik ve benzin satmasını Misis cenapları ile görüşürsün. Öyle Ankara’dan falan göndeririz yok.*

Ertesi gün Amerikan mektebine gidip müdire ile görüştüm. Müdire iki çift iç lastik ile iki çift dış lastik ve altı teneke benzin verebileceğini söyledi. Faturasını bedelini malzemeyi almağa geleceklerle takdim edeyim dedim. Çünkü bende, hatta ikametgâhtaki kasamızda bile bunu ödeyecek paramız yoktu. Akşam lastikler ve benzin geldi. (Kansu, 1986, s.389-390.)

Şimdi sıra para temin etmeye gelmişti. Mazhar Müfit 18 Aralık 1919 günü Ankara'ya hareket saatinde bir saat önce Osmanlı Bankası Sivas şubesi direktörü Mösyö Oskar Schmit'e giderek senet karşılığı 1000 lira alır. Bu parayla 20 yumurta, 1 okka peynir (bir okka 1282 gram) ve on ekmekten oluşan kumanya ile lisenin önünden saat dokuzda 3 otomobille Ankara'ya hareket edilir. Hava çok soğuk, yerler karlıdır. Bir taraftan da kar yağmaktadır. Otomobiller saatte ancak 25 km hız yapabilmektedir.

Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya Gelişi (27.12.1919)

Kayseri- Kırşehir yolunu takiben 27 Aralık'ta da Ankara'ya gelinir. Sivas'ta Osmanlı Bankası'ndan alınan 1.000 Liradan geriye 48 kuruş kalmıştır. Her gün çorba ve bulgur pilavı ile idare edilmektedir. Bu durumu gören Ankara müftüsü Rıfat (Börekçi) o günün mevzuatına göre topladığı 1.000 Lira parayı Temsil Heyeti'ne verir. (Kansu, 1986, s.506-507.)

İşte çalışmalar bu şartlar altında yokluklara rağmen yılmadan ve yorulmadan vatani kurtarma inancıyla yürütülmeye çalışılıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın 27 Aralık 1919 da Ankara'ya gelişi ile bu şehir Kurtuluş Savaşı'nın yönetildiği yer ve ulusal iradenin merkezi olmuştu. Ankara'ya bu ilk gelişinde 28 Aralık 1919'da Ankara'nın ileri gelenlerine ve seçkinlere memleketin genel durumunu özetleyen çok anlamlı bir söylevde bulunmuştur. Bu söylevinde ilk defa zaferle dahi işlerin bitmeyeceğini şu sözlerle ifade etmiştir. "*Bugün yapacağımız iş vatani parçalanmaktan ve milleti esir olmaktan kurtarmaktır. Ancak vazifemiz bununla da bitmeyecektir. Medeni milletler arasında faal bir unsur olabileceğimizi ispat etmemiz lazımdır...*" (Atatürk, 2006,s.39.)

Misak-ı milli (Ulusal Ant veya Milli Yemin)'in Anlamı

Misak-ı milli Türkiye'yi parçalamak amacını güden İtilaf Devletleri'ne karşı bir başkaldırı ve parçalanmayı kabul etmeme azminin güçlü bir ifadesidir. Kısaca ulusun arzuladığı ve amaçladığı hususların bir programıdır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Ulusal Ant ile çizilen sınırlar içerisinde kurulmuştur.

Ulusal mücadelenin güçlenerek büyümesi ve bunun meclisten geçmesi işgal güçlerini doğal olarak rahatsız etmiştir. Çünkü onlar yeni oluşumun kendi istekleri doğrultusunda hareket edeceğini beklemekteydiler. Buna bağlı olarak padişah ve Ali Rıza Paşa Hükümeti de tedirgin olmuştur. Bu Ant'ın önemi Kurtuluş Savaşı'nın amacı bakımından da büyüktür. (Erendil, 1986, s.100-101.) Türkiye'de üç buçuk yıl sonra Cumhuriyetin ilan edileceği, Osmanlı Meclisi Mebusan üyelerinden hiç kimsenin aklından bile geçmiyordu. Çünkü hedef olarak Makam-ı Hilafet ve Saltanatın tahlisi (korunması) ile yurdun düşmandan temizlenmesi seçilmişti. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi de başlangıçta bu hedefi kabul etmiş, düşmanın Anadolu'dan atılmasını müteakip olaylar yıldırım hızı ile gelişerek Cumhuriyet'e ulaşılmıştır. (Velidedeoğlu, 1990, s.11-12.)

Sonuç

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da iken fikir ve düşünce bazında oluşturduğu Anadolu bütünleşme ve milli mücadele hareketi,

Havza'da, Havza Genelgesiyle mitingler düzenlenerek mitinglerle işgali protestoya dönüşmüş,

Amasya'da Amasya Tamimi ile belgeye dökülmüş, Erzurum'da Erzurum Kongresi ile bölgesel irade olmuş, Sivas'ta Sivas Kongresi ile genişleyerek İrade-i Milliye'nin temsilcisi olarak Trakya ve Anadolu'yu idare edecek şekilde Temsil Heyeti şeklini almış, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması ile Hâkimiyet-i Milliye olarak ülkeyi yönetmeye başlamıştır.

Devletinden önce kurulmuş bir Meclis olarak bir taraftan Kurtuluş Savaşı'nı yönetirken diğer taraftan da devlet olmanın gereği olan kurumları (Anadolu Ajansı, Resmi Gazete, Bütçe, İstiklal Marşı ve Anayasa) oluşturma çalışmalarını yürütmüştür.

Bu süreçte Mustafa Kemal Paşa hiçbir şekilde Hilafet ve Saltanatı hedef almamış, her hareketinde yurdun bağımsızlığı, yüce Halife ve Padişahlığın kurtarılmasını önemli bir görev olarak görmüştür.

Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak görevlendirilip yetkilendirildiği 19 Mayıs 1919 tarihinden 8 Temmuz 1919 tarihine kadar (49 gün) hukuken sahip olduğu resmi yetkilerini kullanmıştır. Görevden ayrıldığı 8 Temmuz 1919 tarihinden sonra ise resmi sıfatı kalmadığı ve soruşturma altında bulunduğu süreçte de yetkilerini fiilen kullanmaya devam etmiştir. Böylece Samsun'a çıkışla oluşturulmaya başlayan milli irade, kendi istikametinde bir nehir gibi coşarak bütün Anadolu'yu sarmaya başlamıştır. (Bayur, 1997, s.297.)

Bu süreçte kabul edilen ve uygulamaya çalışılan temel prensip Erzurum Kongresi sonunda hazırlanan bildirinin 3. maddesinde "*Ulusal kuvvetleri etken ve ulusal iradeyi egemen kılmak temel ilkedir.*" şeklinde belirtilmiştir. (Atatürk,1986, s.89.) Buna göre ulusal güç oluşturulması ve bu güçlerin ulusal irade tarafından kullanılarak ulusal çıkarları gerçekleştirecek hedeflerin elde edilmesi düşüncesini öncelikle ve süratle uygulamaya konulması için çalışmıştır.

Bu çalışmaları boşa çıkarmak için içeride isyanlara, zararlı cemiyetlere, işbirlikçilere, yokluk ve yoksulluğa, dış destekli İstanbul Hükümeti'ne karşı uygulanan diplomasi, politika ve eylemler ile dıştan gelen işgalcilere karşı an itibarıyla var olan maddi ve düşünce güçlerinin birbirini tamamlayacak şekilde ve bir bütün olarak kullanılmasıyla etkisiz hale getirilmiştir.

Atatürk'ün bu kadar karışık olaylar karşısında umudunu, inancını ve kararlılığını yitirmeden ortaya koyduğu akılcı davranışları ve liderliği sayesinde inanılmaz imkânsızlıklara rağmen başarılıdır. Böylece Atatürk UNESCO tarafından da kabul edildiği gibi emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını kazanan lider olmuştur. (Özdemir, 2006,s.31.)

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'dan başlayıp Ankara'da son bulan kongre güzergâhında (SamsunAmasya-Erzurum-Sivas-Ankara) halka inanma ve güvenme prensibini bireysellikten temsil heyeti uygulamasına dönüştürmüştür. Temsil Heyeti de ulusal kurtuluşun ilk siyasi organizasyonunu ve siyasi gücünü oluşturmuştur. Kısıtlı da olsa milli güçlere dayandırılan mücadele Şekil-1'de görüldüğü gibi amaç olarak tespit edilen büyük hedefin (Ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak) elde edilmesinde ortak akıl ve bilimin rehberliğini öngören siyaset ve strateji izlenerek başarıya ulaşılmıştır.

İlk adımı belgelere ve temsil heyetlerine dayanan Kurtuluş Mücadelesi ve onun devamı olarak kazanılan Kurtuluş Savaşı ile ülke toprakları düşmandan temizlenmiş, Türk milleti özgürlüğüne kavuşmuş ve uygarlık yolunda gelişmeye elverişli Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak modern yapısı ile tarih sahnesinde ve dünya milletler ailesinde hak ettiği yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler

ATASE, Atatürk Arşivi, Erzurum Kongresi Bildirgesi, K. 3, Dosya: 1335/4-2, Fihrist, 12-13.

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Daire Bşk. lığı, Yayın No: 1-Gn No: 060, Başbakanlık Evrak Odası, Siyasi Kısım, Karton No. 34, Dosya No: 54/2, Belge No. 342984:

Resmi Yayınlar

Gnkur., “Atatürk” ,ATASE Başkanlığı Yayınları.

Gnkur. Harp Tarihi Bşk. lığı, Türk İnkılap Tarihi, 2.b., Ankara: Gnkur. Basımevi, 1973.

Gnkur. Bşk. lığı, Türk İstiklal Harbi, Cilt 2, Batı Cephesi Ankara: Gnkur. Basımevi.

Dergiler

HTVD, sayı 19, 52 vesika 43.

HTVD, Sayı: 4, Vesika 62.

HTVD. Yıl 2, 1 Haziran 1952, Sayı 4, Vesika 68.

Kitaplar

Ağaoğlu, S. (1973). Kuvayı Milliye Ruhu (4.Baskı). İstanbul: Baha Matbaası.

Akşin, S. (1972). İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (2.Baskı). İstanbul; Cem Yayınevi.

Akyüz, Y., Kocatürk, U., Bozkurt, G., Güneş, İ., Aybars, E., Çağan, N., Ergun, M., Bilim, C.

(1997). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I/I, (5.Baskı). Ankara: YÖK Yayını.

Aşkun, V., C. (1964). Sivas Kongresi (2.Baskı). İstanbul: Tan Matbaası.

Atatürk, M., K. (2003). Atatürk’ün Bütün Eserleri Cilt 3, (3.Baskı). Yay. Haz., Kurul, İstanbul: Kaynak Yayınları,

Atatürk, M., K. (2003). Atatürk’ün Bütün Eserleri, (1915-1919), Cilt 2, (3.Baskı) , Yay. Haz., Kurul, İstanbul, Kaynak Yayınları,

Atatürk, M., K. (2006). Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Bugünkü Dille Yay. Haz. Sevim, A., İzzet Öztoprak, İ., Tural, M. Akif.

Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk, M., K. (2005). Nutuk 1919-1927, (Yay. Hz. Zeynep Korkmaz),. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Bşk. lığı Yayını.

Atatürk, M., K. (1986). Nutuk-Söylev, Cilt I: 1919–1920, (2.Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu

Atatürk, M., K. (1985). Nutuk-Söylev, Vesikalar-Belgeler, Cilt III, Belge: 26.

Atay, F. R. Kemal Atatürk Anlatıyor, İstanbul:

- Atay, f. R. (1998). Atatürk'ün Bana Anlattıkları, İstanbul, Bateş Yayıncılık.
- Aydemir, Ş. S. (1993). Tek Adam, Mustafa Kemal (1919-1922), Cilt II, (3. Baskı). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Baykal, B.S. (1989). Heyet-i Temsiliye Kararları, (2.Baskı). Ankara, Türk Tarih Kurumu
- Bayur, Y. H. (1997) Atatürk Hayatı ve Eserleri I, Doğumundan Samsun'a Çıkıncaya Kadar, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bayur, Y. H. (1993) Türk İnkılap Tarihi, Cilt III, 1914-1918, Ankara, TTK.
- Belen, F. (1983). Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle (2.Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, T. (1959). Atatürk Anadolu'da (1919-1921) I, Ankara, TTK.
- Bıyıklıoğlu, T. (1981). Atatürk Anadolu'da (2.Baskı), Ankara Kent Basımevi,
- Borak, S. (1998). Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları 81899-16Mayıs 1919), (2.Baskı), İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Cebesoy, A. F. (2000). Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul: Temel Yayınları
- Coşkun, A. (2008). Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 AY, İşgal, Hüzün, Hazırlık, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çekiç, O. (2001). İmparatorluktan Cumhuriyet'e 1917-1920, İstanbul, Or Yayınları.
- Demiray, A. Resimli Amasya Tarihi, Ankara: Güney Matbaacılık Gazetecilik, A.Ş.
- Dursunoğlu, C. (1946). Milli Mücadele'de Erzurum, Ankara:
- Elçin, Ş. (1988) Hacı Dervişten Duyduklarım, Erdem Dergisi, Cilt: V, Sayı:12, Atatürk Kültür Merkezi
- Eldem, V.(1994). Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, Ankara, Türk Tarih Kurumu
- Eldem, Vedat. (1994). Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Ankara, TTK. Basımevi.
- Erendil, M. (1986). Çok Yönlü Lider Atatürk, Ankara, Gnkur. Basımevi.
- Eroğlu, H.(1990). Türk İnkılap Tarihi, Yeniden Düzenlenmiş Genişletilmiş Yeni Baskı, Ankara, Savaş Yayınları.
- Gencer, A., İ., Özel, S. (2001). Türk İnkılap Tarihi, (8.Baskı), İstanbul: Der Yayınları.
- Goloğlu, M. (1968). Erzurum Kongresi, Ankara, Nüve Matbaası.
- Görgülü, İ. Anahtarlarıyla Türk İstiklal Harbi, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Gürer, T. (Der.), Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cumhuriyet Kitapları 2006. İnan, A. (1982). İzmir İktisat Kongresi,(17 Şubat-04 Mart 1923),Ankara: TTK.
- İnan, A. (1991). Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, Ankara, TTK.
- İnönü, İ. (2006). Hatıralar, Sabahattin Selek (Yay. Haz.) Ankara, Bilgi Yayınevi.

- Kandemir, F.(1965) Hatıraları ve Söylemedikleri ile Rauf Orbay, İstanbul: Yakın Tarihimiz Yayınları.
- Kansu, M. M. (1986). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karacan, A.N. (2006). Lozan, İstanbul: Nokta Kitap.
- Kılıç, M. (2013). Cumhuriyet'in Kuruluşu ve Bir Millet'in Aydınlanması, İstanbul: Es Yayınları.
- Kılıç, M. (2009). Amasya Tamimi ve Protokolü (3.Baskı). İstanbul: Es Yayınları
- Kili, S. (2007). Türk Devrim Tarihi (11.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayını.
- Kinross, L. (1969). Atatürk -Bir Millet'in Yeniden Doğuşu (3.Baskı).Ayhan Tezel.(Çev.). İstanbul: Sander Kitabevi.
- Kocatürk, U. (1983). Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi. Ankara: TTK
- Kutay, C. (2008). Bir Solukta Atatürk (3.Baskı). İstanbul: İklim Yayıncılık,
- Menç, H. (2002). Milli Mücadele Yıllarında Amasya Olaylar- Belgeler- Portreler (2.Baskı). Ankara: Nokta Ofset Basımevi.
- Menç, H. (1993) Milli Mücadele Yıllarında Amasya.
- Menç H. (1983) Milli Mücadele'nin İlk Kıvılcımı, İstanbul:
- Mumcu A. (1886). Milli Mücadelede Amasya Sempozyumu, Amasya Valiliği Yayını.
- Müderrişoğlu, A. (1980). Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları, Ankara: TTK.
- Mütercimler, E. (2008). Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal (3.Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları
- Ortaylı, İ. (2018). Gazi Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul: Kronik Kitap.
- Özdemir, B. (2010/403). Osmanlı Devleti Dış Borçları (2.Baskı). Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Bakanlığı Yayını.
- Özdemir, H. (2006). Atatürk'ün Liderlik Sırları (2.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özsoy, O. (1999). Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası, Aksoy Yayınları.
- Şapolyo, E. B.(1958). Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi (3.Baskı). İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şimşir, B. (2009). Malta Sürgünleri,(4.Baskı), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tokgöz, E. (1999) Türkiye'nin İktisadi Gelişim Tarihi (1914-1999), (5.Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi. Turan, Ş. (2004). Mustafa Kemal Atatürk-Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan. Ş. (2008). Türk Devrim Tarihi 1. Kitap (3.Baskı), İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Uzel, N. (2008). Atatürk'e Nasıl Vize Verdim, İstanbul: Selis Kitapları.
- Velidedeoğlu, H. V. (1990).İlk Meclis, Milli Mücadele'de Anadolu (2.Baskı). İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Yavuz, Ü. (1999). Atatürk, İmparatorluktan Milli Devlete, Belge-21, Ankara: Türk Tarih Kurumu.